

УДК 37.015.31+37.016]:179.3(094)

DOI: 10.35619/pse.vi3.55

Сухомлинська Леся

доктор філософії, старший науковий співробітник
відділу педагогічного джерелознавства та біографістики
Державної науково-педагогічної бібліотеки України

імені В. О. Сухомлинського,

м. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-3055-5392

e-mail: 1408koala@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНЕ ПРОЧИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ДОКУМЕНТІВ ПРО ГУМАННЕ СТАВЛЕННЯ ДО ТВАРИН

Анотація. У статті проаналізовано педагогічно важливий і концептуально значущий зміст міжнародних документів про дбайливе і доброзичливе ставлення до тварин, який дотепер не був предметом спеціального вивчення. Розглянуто офіційні документи, які спочатку носили персоніфікований характер, а згодом з площини морально-етичних правил закріпилися у різного роду ініціативних документах, аж до міжнародного визнання, прийняття та ратифікації такими організаціями, як Рада Європи, ООН, ОБСЄ та ін. Наголошено, що українське законодавство поступово починає сприймати ці загальносвітові тенденції, які безпосередньо стосуються загальнопедагогічних процесів, адаптовувати і впроваджувати нормативні акти, які передбачають необхідність виховання у дітей і молоді доброзичливого ставлення до живих істот. Зроблено висновок, що у XXI ст. вибухове зростання населення і технологій, агресивне сільське господарство, військові конфлікти, екоцид, призводять до винищення цілих популяцій і видів тварин. Наразі в Україні ці тенденції постають як найгостріші, оскільки в умовах неспровокованої агресії росії страждає і гине вся людність разом з тими, «кого ми приручили». Ці процеси вимагають посилення відповідальності за тварин, які мають відчуття голоду, болю, страху, як і всі живі істоти. У перспективі міжнародні документи про доброзичливе і дбайливе ставлення до тварин мають бути не лише проголошені, а й сприйняті всім українським суспільством. Вони мають бути інтегровані і співвіднесені з концепцією етичного і морально-естетичного виховання, навчання дітей ціннісному ставленню до тварин на всіх рівнях системи освіти – від дошкілля до закладів вищої освіти.

Ключові слова: міжнародні документи, світ живого, тварини, доброзичливе ставлення, гуманізм, законодавство, виховання, освіта.

Постановка проблеми. Розвиток життя на планеті Земля пройшов низку геологічних епох – палеозой, мезозой, кайнозой тощо. Сьогодні вважають, що людство ввійшло в нову епоху, названу неформальним геохронологічним терміном – антропоцен, де саме людина найбільше впливає на планету, а наслідки цього відіб'ються на житті прийдешніх поколінь. З того часу, коли ми вступили в епоху антропоцену, епоху людини, світ для нас незворотно змінився.

Можна стверджувати, що людина заволоділа планетою і в позитивному, і в негативному сенсі. Вона не лише змінила планету, а й змінюється сама.

Насамперед це стосується тваринного світу. Дотепер тваринам було відмовлено у наявності базових навичок і здібностей: стверджувалося, що вони не здатні відчувати, мислити, і, більше того, виявляти «людські» емоції – страх, прихильність, печаль чи радість. Вважалося, що поведінкою тварин керують лише інстинкти. Лише в середині XX століття людство почало усвідомлювати, що досягнення істинного суспільного прогресу та гармонії неможливе без певних моральних норм та правил, які необхідні не тільки для того, щоб захистити кожному окрему людину – дитину, дорослу людину чи людину старшого віку, хвору чи здорову, – а й, власне, саме існування життя на Землі, всіх його видів та форм. І з цього часу спочатку окремі видатні представники, а пізніше – й пересічні громадяни, активісти – поставили за мету об'єднання всіх небайдужих через кордони і континенти навколо дбайливого, ціннісного ставлення до природи і до тваринного світу. Нині питання міжнародної підтримки збереження життя, людської цивілізації, флори та фауни постало як найгостріше, найактуальніше, яке вимагає негайного розв'язання, об'єднання зусиль усього людства. І у цих процесах одне з провідних місць належить педагогіці як науці про таке виховання, коли дитина з самого ніжного віку всотує ідеї, правила і поняття щодо цінності всього живого і керується ними впродовж усього свого життя.

Мета статті зводиться до виокремлення й актуалізації міжнародних документів про гуманне ставлення до всього живого як важливої педагогічної проблематики, яка має соціальні наслідки для життя всього українського суспільства, передусім в теперішніх катастрофічних умовах загроз всьому живому, в умовах екоциду, який спричиняють тут і зараз події російсько-української війни.

Аналіз останніх досягнень із проблеми. Загальним питаннями дбайливого і бережливого ставлення до світу живого і зокрема до тварин присвятили свої праці сучасні німецькі філософи Г.-М. Засс, А. Швейцер, Ф. Яр, австралійський екофілософ П. Сінгер. В юридичній науці оприлюднено декілька праць, що присвячені становленню вітчизняного законодавства в царині захисту тварин від жорстокого поводження таких авторів: І. Головка, Т. Синоверська, О. Шуміло, в яких йдеться про законодавчу базу щодо кримінальної відповідальності за скоєні злочини стосовно тварин. Особливо вирізняється монографія Н. Зубченко, де узагальнено теоретичний матеріал з теми міжнародно-правового співробітництва у сфері забезпечення добробуту тварин. Українські дослідники В. Борецький, К. Журба, Н. Кравець, Г. Пустовіт розглядали питання виховання дбайливого ставлення до збереження довкілля, зокрема й до світу живого. Водночас підкреслимо, що вони не розглядали міжнародну офіційну позицію щодо збереження добробуту тваринного світу, її значення для

розробки вітчизняних документів, які б вплинули на загальнопедагогічний процес. Отже, питання впливу наративів, відображених у міжнародних офіційних документах про гуманне ставлення до тварин, у наявних педагогічних дослідженнях не виявлено, і наша стаття спрямована на подолання цієї прогалини.

Виклад основного матеріалу дослідження. У підходах до розвитку суспільної думки і спільних позицій щодо ціннісного ставлення до світу живого, насамперед до свійських та домашніх тварин, великого значення нині, у XXI ст., набувають нормативно-правові акти як національного, так і міжнародного законодавства, які регулюють і легітимізують дії окремих осіб і груп, що складають українське суспільство. Вони здійснюють як безпосередній, так і опосередкований вплив на суспільну думку, яку формують медіа, зоозахисники, природоохоронці, науковці, вчителі, вихователі, все громадянське суспільство.

Ця тема – правовий захист тварин – до останнього часу не перебувала в полі зору вітчизняної науки, і лише в останнє десятиліття спостерігаємо зростання уваги фахівців, переважно правознавців, до цих питань.

У контексті нашої концепції, яка стверджує, що зарубіжний і міжнародний досвід впливає на розвиток гуманістичних ідей в Україні, зупинимось на розгляді напрацювань правознавців, фахівців у цій галузі. Найбільш корисною для нас стала монографія Н. Зубченко «Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження» [1], написана на основі дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (2015). У своєму дослідженні авторка розглядає питання правового захисту тварин від жорстокого поводження крізь призму відповідних документів міжнародного, регіонального і місцевого значення, а також питання регулювання співробітництва між країнами у цій сфері. Водночас дослідницю цікавить їх етико-філософське підґрунтя, яке спирається на формулювання класичного міжнародного права – поняття «цивілізовані нації». «На наше глибоке переконання, – пише вона, – цивілізованою нація може вважатися, у тому числі, якщо їй властиве гуманне ставлення до тварин. Через норми міжнародного права ці правила, перше сформульовані як етичні, мають «цивілізувати» наступні. Саме націю, оскільки в сфері поводження з тваринами недостатньо правових приписів, це культура, традиції, мораль, які можуть бути варварськими, і не тільки по відношенню до тварин, а й по відношенню до людини» [1, с. 9–10]. Й до перелічених Н. Зубченко таких важливих складників, як «культура, традиції, мораль» вважаємо необхідним додати не менш вагомий складник – етико-моральне виховання дітей і підлітків, бо саме в роки дитинства формується культура поведінки, відбувається знайомство з соціумом, долучення до традицій, усталення звичок тощо. Дослідження Н. Зубченко стало для нас не лише важливим джерелом для

розгляду і аналізу сучасного стану громадянського суспільства та громадської думки, а надало можливість відслідкувати витoki і засади сучасних вітчизняних методик і технологій щодо забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження і, що не менш важливо, визначити, окреслити тенденції і напрями їх подальшого розвитку.

Цьому загальному процесу передував досить довгий історичний шлях, коли відбувалося зародження і розвиток ідей про захист тварин, висловлених видатними особистостями, починаючи з кінця XVII і впродовж XVIII ст. (Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо), у XIX ст. цим питанням цікавився А. Шопенгауер, а в XX ст. їх розповсюдження стало більш широким – від А. Швейцера до П. Сінгера.

У XIX ст. заклики окремих осіб, їхня риторика та аргументація щодо захисту тварин у деяких державах поступово сприяли об'єднанню у відповідні організації, спілки людей, які бажали активно діяти. Насамперед відзначимо Велику Британію, де прийнятий у 1822 р. закон Мартіна «Про поводження з кіньми і великою рогатою худобою» забороняв жорстоке поводження з різними видами свійських тварин, які задіяні у сільськогосподарському виробництві. Він спричинив не лише насмішки й спротив, а й бажання людей об'єднуватися навколо ідей гуманного поводження з тваринами. Закон дав поштовх процесам об'єднання громадян, які бажали дбати про благополуччя свійських і диких тварин. Зокрема, у 1824 р. було створено «Товариство з попередження жорстокого поводження з тваринами» (SPCA), яке нині нараховує 1800 співробітників і волонтерів, має грошовий обіг у 117 млн. фунтів стерлінгів (2020), здійснює широку просвітительську діяльність, організовує зібрання, конкурси, конференції, в яких активну участь беруть діти та їхні батьки[9].

У 1866 р. за прикладом англійського товариства в Нью-Йорку було створено Американське товариство з попередження жорстокості до тварин (ASPCA), яке діє і понині [7]. Товариство здійснює ветеринарну допомогу тваринам, навчає приватних осіб правильному і етичному піклуванню про них, рятує тварин, що знаходяться у ризикованих і катастрофічних умовах тощо. Його члени приділяють велику увагу гуманному вихованню дітей і підлітків стосовно тварин, розробляють відповідні програми, курикулуми, проводять навчальні заняття.

Прихильниками цих та інших національних зоозахисних організацій, які перетворилися з часом на міжнародні, було розроблено *Концепцію П'яти свобод*, яка стала дуже популярною і нині виступає критерієм оцінки благополуччя одомашнених тварин. Вона була запропонована англійським професором Д. Вебстером як фундамент створення сприятливих умов життя тварин, першу згадку про неї знаходимо в 1979 р. у повідомленні для засобів масової інформації Ради з благополуччя сільськогосподарських тварин (FAWC) [3].

Концепція містить п'ять основних положень:

1. Свобода від голоду й спраги – через надання доступу до води і їжі, які підтримують міцне здоров'я і активність.

2. Свобода від дискомфорту – за допомогою створення відповідного середовища для проживання, зокрема й помешкання, місце для сну та відпочинку.

3. Свобода від болю, травм чи хвороб – завдяки превентивним заходам або ранній діагностиці чи лікуванню.

4. Свобода природної поведінки – через надання достатнього місця, відповідних сприятливих умов і пристосувань, а також товариства собі подібних.

5. Свобода від страху і стресу – через забезпечення відповідних умов і ставлень, що унеможливають моральні страждання [3].

Концепція П'яти свобод для тварин стала не лише основоположною для цієї організації, а й увійшла в національне і міжнародне законодавство у формі принципів і статей відповідних законів. Ця концепція дала можливість педагогам, вихователям здійснювати перші кроки на шляху до формування відповідного світогляду у дітей та молоді.

Також у XX ст. поширилися тенденції щодо створення міжнародних організацій, які цілеспрямовано опікувалися питаннями збереження живої природи, і не лише сільськогосподарських тварин. Зокрема, у 1959 р. було створено Міжнародне товариство захисту тварин (ISPA), що, об'єднавшись з Всесвітньою федерацією захисту тварин (WFPA) у 1981 р., утворило Всесвітнє товариство захисту тварин (WSPA) (з 2014 р. перейменоване на World Animal Protection (WAP)), і яке діє вже більше 30 років у більш ніж 150 країнах світу. Свою місію товариство вбачає у створенні глобального руху на захист тварин; його гасло – «Світ, де існує питання захисту тварин і жорстоке поводження з тваринами, закінчився» [10].

Під впливом громадської думки та діяльності національних і міжнародних зоозахисних товариств провідні міжнародні організації, що виникли у другій половині XX ст. і ставили за мету своєї діяльності питання демократії, прав і свобод людини незалежно від раси, статі, походження тощо, майже одразу почали вносити до своїх програм положення і статті про екологію і природу, її охорону і необхідність піклування про світ живого. Приміром, питання забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження містяться у програмних документах міжнародних міжурядових організацій: ООН, ЮНЕСКО, Ради Європи, Європейського Союзу, Світового банку, СОТ (Світової організації торгівлі), ЮНЕП (Програми ООН з навколишнього середовища), ВООЗ (Всесвітньої організації охорони здоров'я) та низки інших. «Один з провідних тематичних напрямів діяльності ЮНЕСКО в галузі соціальних та гуманітарних наук, – зазначає Н. Зубченко, – етика науки і технології з акцентом на біоетику. Серед документів ЮНЕСКО, в яких згадуються тварини, слід зазначити Всесвітню декларацію про біоетику та права

людини (Universal Declaration on Bioethics and Human Rights), ухвалену 19 жовтня 2005 року. У преамбулі цього документа записано, що люди є невід'ємною частиною біосфери, мають важливу роль захищати одне одного та інші форми життя, особливо тварин» [1, с. 86–87].

Зазвичай, люди діють разом із міжнародними зоозахисними організаціями, які вписують статті про світ живої природи, зокрема тварин в загальні документи. Як-от, коли у 1977 р. Міжнародна ліга прав тварин розробила, а 15 жовтня 1978 року оголосила *Всесвітню декларацію прав тварин*, її декілька років доопрацьовували і переглядали з метою включення до документів ЮНЕСКО. Під егідою та за сприяння цієї міжнародної зоозахисної організації Декларацію було представлено керівним органам ЮНЕСКО (Париж, 1990 р.). Вона містить 10 статей, які проголошують право тварин на повагу, право не піддаватися жорстоким діям, поганому поводженню; право жити й розмножуватися у природному середовищі, підлягати догляду і турботі, не використовуватися в експериментах тощо. Окремою 10 статтею задекларовано, що освіта має гарантувати громадянам з самого дитинства можливість «спостерігати, розуміти і поважати тварин» [8].

Сьогодні Всесвітнє товариство захисту тварин проводить широку кампанію за підписання державами-членами ООН Всесвітньої декларації добробуту тварин (Universal Declaration on Animal Welfare), вперше оприлюднену в 2003 р. Як зазначає українська дослідниця, «її положення стосуються запобігання жорстокого поводження з тваринами, просування стандартів добробуту тварин (зокрема, тварин, що утримуються на фермах, домашніх тварин, тварин, що використовуються в науково-дослідних цілях). У разі її підписання державами-членами ООН Декларація стане основним констатуючим документом, що визнає існування обов'язків людини по відношенню до тварин. Результатом підписання Декларації має стати включення в національні законодавства держав-членів ООН актів про добробут тварин, що передбачають принципи взаємодії людини і тварин» [1, с. 90–91].

Рада Європи, членом якої Україна є з 1995 року, – провідна європейська організація з прав людини. Ще в 1987 р. вона розробила й оприлюднила Європейську конвенцію про захист домашніх тварин (European Convention for the Protection of Pet Animals), яку підписали й ратифікували більше 20-ти країн.

Відзначимо передусім, що 18 вересня 2013 р. Україна, одна з небагатьох пострадянських країн, підписала і ратифікувала цю Конвенцію (Закон Верховної Ради України № 578-VII від 18.09.2013) [6].

З усіх міжнародних конвенцій щодо тварин Україна підписала і ратифікувала лише цю Конвенцію. Це яскравий приклад того, що «другорядність відносин в галузі забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження – одна з рис радянської ментальності, правової та соціальної реальності», яка, на жаль, панує і донині [1, с. 198].

Європейська конвенція про захист домашніх тварин 1987 р. складається з трьох частин: 1) преамбула, 2) основні положення (14 статей), 3) оперативні положення, що розкриває шляхи її запровадження (15–23 статті) [2], і містить загальні базові стандарти поводження з домашніми тваринами та утримання тварин, положення про захист домашніх тварин від жорстокого поводження, порядок створення та утримання притулків для бездомних та покинутих тварин, порядок придбання тварин та їх утримання. Конвенція встановлює правила купівлі-продажу домашніх тварин, а також особливості регулювання кількості бездомних тварин.

У документі йдеться про домашніх тварин: «собак, котів та інших тварини, що протягом тривалого історичного періоду традиційно утримуються і розводяться людиною, а також тварини видів чи порід, штучно виведених людиною для задоволення естетичних потреб і потреб у спілкуванні, що, як правило, не мають життєздатних диких популяцій, які складаються з особин з аналогічними морфологічними ознаками, та існують тривалий час у їх природному ареалі» [2].

У документі викладено основні принципи захисту тварин від жорстокого поводження, зокрема: жорстоке поводження з тваринами є несумісним з вимогами моральності та гуманності, спричиняє моральну шкоду людині; забезпечення умов життя тварин, які відповідають їх біологічним, видовим та індивідуальним особливостям; право власності та інші речові права на тварин у разі жорстокого поводження з ними можуть бути припинені відповідно до цієї Конвенції; заборона жорстоких методів умертвіння тварин; відповідальність за жорстоке поводження з тваринами; утримання і поводження з домашніми тваринами без мети заподіяння шкоди як оточуючим, так і самій тварині [2].

Для нас найбільшу цінність та значущість має глава 4 «Інформація та освіта», зокрема стаття 14 «Інформаційні та освітні програми», у якій зазначено, що виховання гуманного ставлення до тварин є важливим складником етичного, культурного та екологічного виховання громадян. Воно передбачає формування високого рівня еколого-етичної свідомості та культури. А виховання гуманного ставлення до тварин забезпечується шляхом викладання курсів з екологічної етики та гуманного ставлення до тварин у закладах дошкільної освіти, у системі загальної середньої, професійно-технічної і вищої освіти [2].

Ми так докладно зупинилися на розгляді цього документа тому, що він має велике педагогічне значення для розбудови педагогічної стратегії з організації і проведення освітньо-виховної роботи щодо гуманного і доброзичливого ставлення до тварин і відповідної поведінки школярів, бо наші діти найбільше стикаються саме з домашніми тваринами, контактують з ними, вибудовують відповідні стосунки. У прийнятті Україною правил поводження з домашніми тваринами, що носять форму закону, тобто обов'язкові для всіх громадян, саме

вони є основою побудови подальшого педагогічного обґрунтування, педагогічної аргументації.

У 2018 р. Верховна Рада України заслухала питання про внесення змін до закону «Про захист тварин від жорстокого поводження», які забороняли використання тварин у цирках та інших видовищах, але зміни не були прийняті з аргументацією невідповідності Європейській конвенції про захист тварин від жорстокого поводження, де немає положень щодо повної заборони використання тварин у цирках.

Але робота в цьому напрямі не припинилася. 5 лютого 2020 р. депутати проголосували за прийняття законопроекту № 2351 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив ЄС у сфері охорони тваринного та рослинного світу)» у першому читанні, а 15 липня 2021 р. за нього проголосували 285 народних депутатів. 6 серпня 2021 р. закон був підписаний Президентом України, аз 8 листопада він набув чинності [5].

Згідно з новим законом, адміністративна відповідальність за жорстоке або безвідповідальне поводження з тваринами вводиться з 16 років, а кримінальна – з 14 років. У документі також вказано, що уповноваженими особами дозволяється конфіскація тварин у випадках жорсткого поводження; стає неможливим утримування тварин протягом 5 років особою, яка вчинила жорстоке поводження з твариною. Неприбирання власником тварини її екскрементів під час перебування тварини у громадському місці буде кваліфікуватися як адміністративне правопорушення.

Крім того заборонено:

- жорстоке поводження або вбивство домашніх тварин;
- умирати тварин шляхом утоплення, задушення, використання електричного струму та отрути;
- надавати фотопослуги з дикими тваринами;
- дарувати домашніх тварин як призи, нагороди чи премії;
- дресирувати тварин у жорстокий спосіб;
- жебракування з тваринами, в т. ч. безпритульними;
- залишати тварину без можливості укриття в приміщенні, або в закритому салоні автомобіля за відсутності в ньому людини, а також при температурі повітря більше ніж +20°C та менше ніж +5°C;
- пропаганда жорстокого поводження з тваринами;
- замурування тварин у підвальних приміщеннях;
- залишати домашню тварину прив'язаною без нагляду в громадських місцях, поблизу зупинок, магазинів тощо;
- убивство тимчасово ізолюваних безпритульних домашніх тварин;

– регулювання чисельності тварин біологічно обґрунтованими методами та за допомогою евтаназії. Дозволяється лише біостерилізація, влаштування у притулок;

– закон також нормує довжину повідця тварини на прив'язі – не менше 20 метрів, для сторожових собак – не менше 10 метрів [4].

Окремим напрямом діяльності міжнародних організацій від самого початку їх функціонування і дотепер є спасіння тварин в умовах катастроф. І коли раніше мова йшла про екологічні, кліматичні катастрофи, то Україна пересвідчилася, що нині, в умовах воєнних дій, агресивної і неспровокованої російської агресії, багато домашніх, свійських та диких тварин гинуть, потрапляють під обстріли, губляться під час бомбардувань, в кращому випадку евакуюються разом зі своїми господарями. І тут бачимо і діяльність міжнародних організацій, зокрема WSPA, і окремих осіб, як українців, так і зарубіжних захисників, які рятують життя, надаючи екстрену ветеринарну допомогу, забезпечують їжею, знаходять господарів або ж шукають нових.

Висновки і перспективи подальших розробок. Розглянуті у цій статті міжнародно-правові документи щодо добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження свідчать про те, що увага світового співтовариства до цих проблем постійно зростає. Ми аналізували ці процеси крізь призму залучення в них України, яка лише починає формувати своє внутрішнє законодавство у цій царині відповідно до міжнародного. Але виклики часу, ідеї, закладені в цих міжнародних документах, повинні бути інкорпоровані у вітчизняний освітній процес, наповнити його гуманістичним змістом, збагатити й урізноманітнити шляхи, форми і методи організації педагогічного процесу, спрямованого на формування у дітей ціннісного ставлення до тварин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зубченко Н. І. Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження : монографія / Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса: Фенікс, 2016. 283 с.

2. Європейська конвенція про захист домашніх тварин: Документ 994 15 ратифіковано Законом України від 18 вер. 2013 р. № 578-VII. *Законодавство України*: база даних / Верхов. Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text (дата звернення: 09.09.2024).

3. Концепція П'яти свобод. *Wikipedia* : вільна енциклопедія. Дата оновлення: 30.05.2022. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Концепція_П%27яти_свобод (дата звернення: 07.09.2024).

4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації положень деяких міжнародних угод та директив Європейського Союзу у сфері охорони тваринного та рослинного світу: Закон України від 15 лип. 2021 р. № 1684-IX. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text> (дата звернення: 08.09.2024).

5. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21 лют. 2006 р. № 3447-IV. *Законодавство України*: база даних / Верхов. Рада України. Дата оновлення:

08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text> (дата звернення: 08.09.2024).

6. Про ратифікацію Європейської конвенції про захист домашніх тварин : Закон України від 18 вер. 2013 р. № 3578-VII. *Законодавство України* : база даних / Верхов. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/578-18#Text> (дата звернення: 08.09.2024).

7. About the ASPCA [American Society for the Prevention of Cruelty to Animals]. ASPCA : Site.

New York, 2008. URL: http://web.archive.org/web/20081118114240/http://www.aspc.org/site/PageServer?pagename=about_aboutus (date of appeal: 07.09.2024).

8. Universal Declaration on Animal Welfare. URL: https://www.worldanimalprotection.ca/sites/default/files/media/ca_-_en_files/case_for_a_udaw_tcm22-8305.pdf (date of appeal: 07.09.2024).

9. Wise S. M. Animal rights. *Encyclopedia Britannica*, 24 Feb. 2024. <https://www.britannica.com/topic/animal-rights> (date of appeal: 07.09.2024).

10. World Animal Protection : Website. URL: <https://www.worldanimalprotection.org/> (date of appeal: 07.09.2024).

REFERENCES

1. Zubchenko N. I. Mizhnarodno-pravove spivrobitnytstvo derzhav u sferi zabezpechennia dobrobutu tvaryn ta yikh zakhystu vid zhorstokoho povodzhennia [International Legal Cooperation of States in the Field of Ensuring the Welfare of Animals and Their Protection from Cruelty]: monohrafiia / Nats. un-t «Odeska yurydychna akademiia». Odesa : Feniks, 2016. 283 s. [in Ukrainian]

2. Yevropeiska konventsiiia pro zakhyst domashnikh tvaryn [European Convention on the Protection of Domestic Animals]: Dokument 994_a15 ratyfikovano Zakonom Ukrainy vid 18 ver. 2013 r. No 578-VII. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a15#Text (data zvernennia: 09.09.2024). [in Ukrainian]

3. Kontseptsiiia Piaty svobod [The concept of the Five Freedoms]. *Vikipediia : vilna entsyklopediia*. Data onovlennia: 30.05.2022. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Kontseptsiiia_P%27iaty_svobod (data zvernennia: 07.09.2024). [in Ukrainian]

4. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo implementatsii polozhen deiakykh mizhnarodnykh uhod ta dyrektyv Yevropeiskoho Soiuzu u sferi okhorony tvarynnoho ta roslynnoho svitu [On Amendments to Some Legislative Acts of Ukraine Regarding the Implementation of the Provisions of Some International Agreements and Directives of the European Union in the Field of Animal and Plant Protection]: Zakon Ukrainy vid 15 lyp. 2021 r. No 1684-IX. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh. Verkhov. Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1684-20#Text> (data zvernennia: 08.09.2024). [in Ukrainian]

5. Pro zakhyst tvaryn vid zhorstokoho povodzhennia [On the Protection of Animals from Cruelty]: Zakon Ukrainy vid 21 liut. 2006 r. No 3447-IV. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. Data onovlennia: 08.08.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15#Text> (data zvernennia: 08.09.2024). [in Ukrainian]

6. Pro ratyfikatsiiu Yevropeiskoi konventsii pro zakhyst domashnikh tvaryn [On the Ratification of the European Convention on the Protection of Domestic Animals]: Zakon Ukrainy vid 18 ver. 2013 r. No 3578-VII. *Zakonodavstvo Ukrainy* : baza danykh / Verkhov. Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/578-18#Text> (data zvernennia: 08.09.2024). [in Ukrainian]

7. About the ASPCA [American Society for the Prevention of Cruelty to Animals]. ASPCA : Site.

New York, 2008. URL: http://web.archive.org/web/20081118114240/http://www.asPCA.org/site/PageServer?pagename=about_aboutus (date of appeal: 07.09.2024).

8. Universal Declaration on Animal Welfare. URL: https://www.worldanimalprotection.ca/sites/default/files/media/ca_-_en_files/case_for_a_udaw_tcm22-8305.pdf (date of appeal: 07.09.2024).

9. Wise S. M. Animal rights. *Encyclopedia Britannica*, 24 Feb. 2024, <https://www.britannica.com/topic/animal-rights> (date of appeal: 07.09.2024).

10. World Animal Protection: Website. URL: <https://www.worldanimalprotection.org/> (date of appeal: 07.09.2024).

PEDAGOGICAL VIEW ON INTERNATIONAL DOCUMENTS ON THE HUMANE ATTITUDE TO ANIMALS

Lesia Sukhomlynska

PhD, Senior Researcher of the
Pedagogical Source Studies and Biographistics Department of the
V. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine,
Kyiv, Ukraine
ORCID: 0000-0003-3055-5392
e-mail: 1408koala@gmail.com

Abstract. The article analyzes the pedagogically important and conceptually significant content of international documents on caring and benevolent treatment of animals, which until now has not been the subject of special study. The official documents were considered, which at first had a personified character, and later, from the level of moral and ethical rules, were consolidated in various types of initiative documents, up to international recognition, acceptance and ratification by such organizations as the Council of Europe, the UN, the OSCE, etc. It is emphasized that Ukrainian legislation is gradually beginning to perceive these global trends, which are directly related to general pedagogical processes, to adapt and implement normative acts that emphasize the need to educate children and youth in a benevolent attitude towards living beings. It was concluded that in the 21st century explosive growth of population and technology, aggressive agriculture, military conflicts, ecocide, lead to the extermination of entire populations and species of animals. Currently, in Ukraine, these trends appear as the most acute, when in the conditions of Russia's unprovoked aggression, all humanity suffers and dies together with those «whom we tamed». These processes require greater responsibility for animals, which have feelings of hunger, pain, fear, like all living beings. In the future, international documents on benevolent and careful treatment of animals should not only be announced, but also accepted by the entire Ukrainian society. They should be integrated and correlated with the concept of ethical and moral-aesthetic education, teaching children a valuable attitude to animals at all levels of the education system – from preschool to institutions of higher education.

Keywords: international documents, living world, animals, benevolent attitude, humanism, legislation, upbringing, education.

Стаття надійшла до редакції 09.09.2024 р.